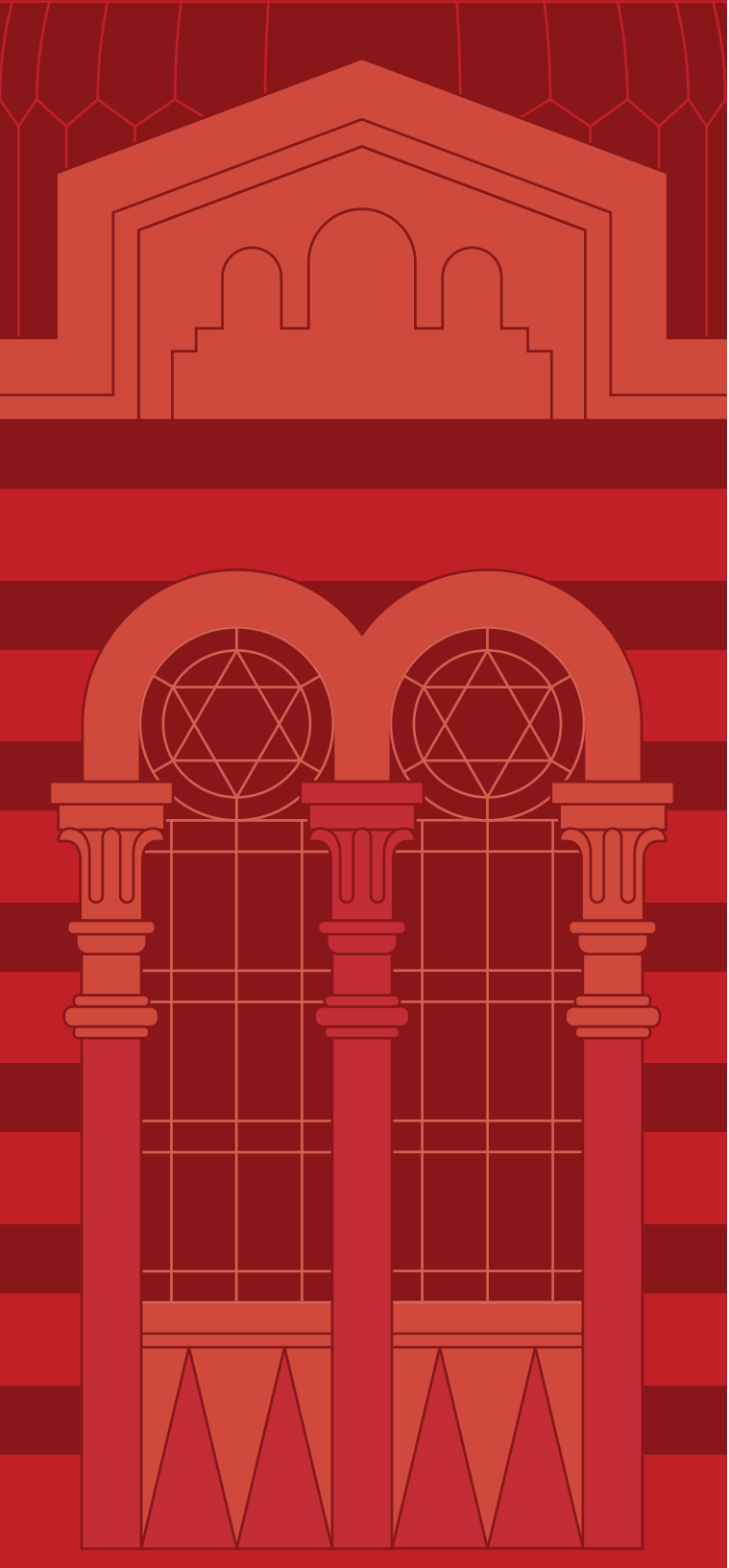

ЕВРЕЙСКАТА УЛИЦА
РЕКОНСТРУКЦИЯ

THE JEWISH STREET
A RECONSTRUCTION

ЕВРЕЙСКАТА УЛИЦА РЕКОНСТРУКЦИЯ

„Нашата еврейска улица“ – така преди години водачите на българското еврейство нарекли общността си. И имали право, защото в чертите на повечето български градове съществувала еврейска община, съсредоточена в махала или улица, наречена „Еврейска“. Тази улица пресичала различните градове, но винаги водела до синагогата, *миграша* или *Бейт-ама* и пазела ИДЕНТИЧНОСТТА на обитателите си. От векове на Еврейската улица се трупа ПАМЕТ, която понякога включвала бабините рецепти за *бурекас* или *чолен*, друг път – кройката на дългото *джубе* и боговете за тежката сърмена бродерия в чеуза на булката, или пък песните за весели и тъжни поводи. Представителите на общността възраждали мавритански и западноевропейски форми в сградите на синагогите си, изографисвали ги в ориенталски стил и не дозирали, че ни оставят архитектурни шедьоври. Едновременно с това в домовете си съхранявали ТРАДИЦИЯТА и духа на пренесеното от Испания, Германия, Унгария, но не пропускали да добавят и по нещо българско. Улицата преживяла и трудни моменти – за няколко години обитателите и домовете им били беязани с жълти звезди, а веселата гълчава притихнала....

Днес, в повечето български градове не живеят евреи. Улиците и махалите им изчезват, а колективната памет за тях може да бъде сглобена от съхраненото в ключовите български институции – архиви, музеи и библиотеки.

Настоящата изложба е реализирана от Държавния културен институт към министъра на Външните работи в рамките на проекта „Стратегическо сътрудничество между България и Норвегия в подкрепа на международните ангажименти на България за борба с антисемитизма и опазването на еврейското наследство“. Тя е опит за реконструкция на еврейската улица и богатото културно наследство, създадено от общността в България.

В изложбата са включени фотографии и предмети, свързани с еврейската култура и история, съхранени в Държавна агенция „Архиви“, Националния исторически музей, Регионалните исторически музеи в София, Пазарджик, Кюстендил, Пловдив, Къща-музей „Димитър Пешев“ – Кюстендил, Института по етнология и фолклористика с етнографски музей и Националния археологически институт с музей към Българската академия на науките и Исторически музей – Самоков. Визуализираните образци на еврейската материална култура са обособени в шест основни теми, които проследяват формирането и живота на еврейските общини в България, ролята на семейството за опазването на идентичността и вековните традиции, участието в икономическия и културния живот на България, както и драматичните събития, които обитателите на еврейските улици преживяват през 1943 г.

**Концепция
и документални
изследвания**
Иванка Гезенко

**Експозиционен дизайн
и мултимедия**
Мирослав Богданов,
Светлин Балездров,
Теодор Лихо,
Младен Врабчарски

**Държавен културен
институт**
Явор Койнаков,
Виляна Миланова,
Ния Табакова

София, 2023

THE JEWISH STREET A RECONSTRUCTION

“Our Jewish Street” – that’s how Bulgaria’s Jewish leaders referred to their community years ago. And they were right because most Bulgarian towns incorporated a Jewish community, concentrated into a neighbourhood or street known as “Jewish”. This street cut through various towns, but always led to the synagogue, a *midrasha* or *Beit-ama*, and preserved the IDENTITY of its inhabitants. For centuries, the Jewish Street accumulated MEMORIES, which sometimes included grandmother’s recipes for *burekas* or *cholent*, or at other times the cut of the long gown and stitches for the heavy gold-thread embroidery in a bride’s trousseau or songs for happy and sad occasions. Community representatives embedded Moorish and West European forms in their synagogue buildings, painted them in an oriental style and had little idea that they were leaving us architectural masterpieces. At the same time, at home, they preserved the TRADITIONS and spirit brought from Spain, Germany and Hungary, but not without adding something Bulgarian. The street witnessed difficult times – for several years, its inhabitants and their homes were marked with yellow stars and the cheerful noise died away ...

Today the majority of Bulgarian towns have no Jewish population. Their streets and neighbourhoods are disappearing and the collective memory of them can be assembled from what has been kept in key Bulgarian institutions – archives, museums and libraries.

The current exhibition has been realised by the State Institute for Culture of the Ministry of Foreign Affairs within the framework of the 'Strategic cooperation between Bulgaria and Norway in support of Bulgaria's international commitments to combating antisemitism and preserving Jewish Heritage' initiative. It is an attempt to reconstruct the Jewish Street and the rich cultural heritage created by the community in Bulgaria.

The exhibition includes photographs and objects relating to Jewish culture and history preserved by the State Archives Agency, the National Museum of History, the regional history museums in Sofia, Pazardzhik, Kyustendil, Plovdiv, the Dimitar Peshev House-Museum – Kyustendil, the Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, the National Archaeological Institute with Museum at the Bulgarian Academy of Sciences and the Samokov Historical Museum. The visual images of Jewish material culture are divided across six themes which trace the formation of Jewish community life in Bulgaria, the role of the family in the preservation of identity and tradition, participation in the economic and cultural life of Bulgaria, as well as other events which the inhabitants of Jewish Streets experienced in 1943.

Concept and documentary research

Ivanka Gezenko

Exhibition design and multimedia

Miroslav Bogdanov,
Svetlin Balezdrov,
Teodor Liho,
Mladen Vrabcharsky

State Institute for Culture

Iavor Koyakov,
Vilyana Milanova,
Nia Tabakova

Sofia, 2023

ЕВРЕЙСКАТА ОБЩНОСТ В БЪЛГАРИЯ И НЕЙНИТЕ СИМВОЛИ

Еврейската общност в България е една от най-древните в Европа. Първите сведения за съществуването на еврейското население по българските земи датират предимно повече от 2000 години. Според времето на заселването им, условно могат да бъдат разделени на три основни групи: *романьоти* (римски или ромейски евреи), *ашкеназки* (немски) евреи и *сефараци* (испански), като най-важните символи и на трите групи, свързани с еврейската традиция, култура и идентичност са седмосвещник (*менора*) и шестоъгълна звезда (*маген Давид*). Тези символи могат да бъдат открити през различни епохи по българските земи.

Еврейски седмосвещник от древноримския град Улпия Ескус (Ulpia Oescus), недалеч от с. Гиген, Плевенско.

Jewish seven-branched candelabrum from the ancient Roman town of Ulpia Oescus, not far from Gigen in Pleven Province.

The Jewish community in Bulgaria and its symbols

The Jewish community in Bulgaria is one of the more ancient in Europe. The first evidence of the existence of a Jewish population on Bulgarian soil dates from more than 2,000 years ago. According to the time they settled, they can be provisionally divided into three main groups: *Romaniot* (Roman or Romaic Jews), *Ashkenazy* (German) Jews and *Sephardic* (Spanish) Jews, with the most important symbols of all three groups relating to Jewish tradition, culture and identity being the seven-branched candelabrum (*menorah*) and the six-pointed star (*Star of David*). Such symbols dating from various eras can be found on Bulgarian soil.

Давидова звезда от интериора на синагогата в Кюстендил.

РИМ-Кюстендил

Star of David from the interior of the synagogue in Kyustendil, Kyustendil Regional Historical Museum

СИНАГОГАТА – ДУХОВНИЯТ ЦЕНТЪР НА ОБЩНОСТТА

До Освобождението на България еврейските общности в Пазарджик, Дупница, Шумен, Кюстендил и Самоков построили красиви молитвени храмове. В периода 1887 – 1930 г. еврейските общности в Пловдив, Добрич, Варна, Видин, Ямбол, Бургас, София, Силистра, Гоце Делчев също изградили прекрасни синагоги. Днес в много от изброените градове синагогите вече не съществуват...

“Тази е Вратата господня и само праведните ще влязат през нея. Вижте новата постройка по плана на Бет-Амикдаша. Това е синагогата, в която хората ще бъдат благословени в името Господне...”

Нагис от Входа на синагогата в Самоков

The synagogue – the spiritual heart of the community

By the time of the Bulgarian Liberation, Jewish communities in Pazardzhik, Dupnitsa, Shumen, Kyustendil and Samokov had built beautiful houses of prayer. Between 1887-1930, the Jewish communities in Plovdiv, Dobrich, Varna, Vidin, Yambol, Burgas, Sofia, Silistra and Gotse Delchev also built wonderful synagogues. Today the synagogues in most of these towns no longer exist ...

“This is the Lord’s door and only the righteous shall enter through it. Regard the new building as the Beit-Hamikdash. This is the synagogue in which people will be blessed in the name of the Lord ...”

Inscription from the entrance to the synagogue in Samokov.

Синагогата в Самоков.
Построена между 1854-
1860 г. от майстори от
Самоковската школа. ДАА

The synagogue in Samokov.
Built between 1854-1860 by
craftsmen of the Samokov
School. SAA.

Проект на Харалампи Тачев
за декоративната украса
на синагога. ДАА

Haralampi Tachev's plans for
the synagogue's decorative
adornments. SAA.

Родословно дърво
на фамилия Арие от Самоков.
Исторически музей – Самоков

The Arie family from Samokov's
family tree. Samokov Historical
Museum.

Семейство Алкалаї
от Дупница. ДАА

The Alkalay family
from Dupnitsa. SAA.

СЕМЕЙСТВО И ТРАДИЦИИ

В еврейската семейна общност са се съхранили културното и религиозно наследство на юдаизма. Тя е център на религиозните традиции и обреди, което се проявява преди всичко в изпълнение на предписанията за *шабат* и празниците, съпроводени от празнична трапеза, запалването на свещи, произнасянето на специални молитви. За съхраняването на еврейската вяра и начина на живот, еврейският дом има огромно значение, а празниците от раждането до смъртта приличат на килим, изтъкан от много нишки – исторически, мистически, културни и юридически, които свързват едно поколение с друго и създават неразривна брънка от еврейската история.

Family and tradition

Judaism's cultural and religious legacy has been preserved in the Jewish family community. It is a hub of religious traditions and rituals that manifests itself in the fulfilment of the precepts for Sabbath and religious festivals, accompanied by a festive meal, the lighting of candles and saying of special prayers. The Jewish home has enormous significance for the preservation of Jewish beliefs and way of life, and religious festivals from birth to death resemble a carpet, woven from many threads – historical, mystic, cultural and judicial that bind one generation to the next and create an inextricable link with Jewish history.

ЗНАЯТИ И ПРОФЕСИИ

“Потомци на стар народ, разпръснат от нещастие то по всички краища на земята, еврейството у нас не би могло да устои ако не притежаваше едно от най-ценните качества: упоритост и несрамуване от каквато и да е труд, па бил той и най-черен и унизителен. И в науката, и в търговията, и в банкерството и навсякъде еврейният е дал блестящи доказателства за способности и постижения, дължащи се колкото на унаследена интелигентност, толкова и на оная упоритост и разчитане на собствените си сили, която го отличава от останалите.

Из “Еврейният като трудец се”. Статия от С. Божинов. София, 5 апр. 1936 г.

Crafts and professions

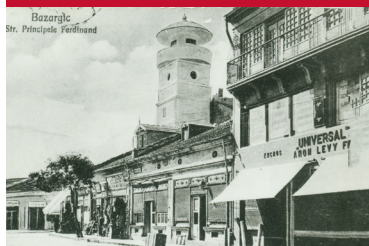
“Descendants of an old country, scattered by misfortune to all corners of the earth, the Jews in our country could not have survived if they did not possess one of the most valuable qualities: persistence and not being ashamed of any kind of work, even the blackest and most humiliating. In science, commerce, banking and everywhere else, the Jew has provided glowing evidence of ability and achievement, due as much to inherited intelligence as the tenacity and self-reliance that distinguishes him from others.”

‘The Jew as a Worker’, article by S. Bozhinov, Sofia, 5 April 1936.

Реклама на Първа фабрика за огледала и рамки „Б. Меворах и синове“ ДАА

Advertisement for the First Factory of Mirrors and Frames 'B. Mevorah and sons'. SAA.

Магазинът на Арон Леви в Добрич. 1927 г. ДАА

Aaron Levi's shop in Dobrich, 1927. SAA.

Давидова звезда
за обозначаване на лицата
от еврейски произход. 1942 г.
ДАА

The Star of David to indicate
people of Jewish origin, 1942.
SAA.

Рене Бенцион Анави
(в средата), Вержини Марко
Анави (Вгясно) и Бенеамин
Бенцион Анави (долу)
накичени със звездичките
си. ДАА

Rene Benstion Anavi (centre),
Verjini Marco Anavi (right)
and Benjamin Benstion Anavi
(below) wearing their stars.
SAA.

ЕВРЕЙСКАТА УЛИЦА РАЗКАЗВА

„През една мартенска нощ ни събудиха в 3.00 ч. и 15 мин. Казаха ни да вземем багаж до 10 кг. И заедно с 6 годишната ми сестричка и 90 годишната ми баба отидохме в еврейското училище. Набутаха ни в салона на „МАКАБИ“. Бяхме около 200 души, не можеше да се диша..... В училището престояхме около 10 часа. По едно време започнаха да ни разделят мъжете от жените. Викаха ни по списък. Пускаха ни и в двора. И някъде към обяд точно не мога да ти кажа часа, започнаха протестни демонстрации от страна на бул. „Цар Освободител“, която тогава се казваше „Адолф Хитлер“ и по „Алеко Константинов“, с лозунги „Освободете хората, които са воювали за свещените земи на България“.

**Из интервю с Битуш Юда Бехар, роден на 02.08.1930г.
в Пловдив, публикувано на сайта Centropa.**

The Jewish Street speaks

“One night in March they woke us up at quarter past three. They told us to take luggage of up to 10 kilos. And together with my six-year-old sister and ninety-year-old grandmother I went to the Jewish school. They pushed us into the Maccabi salon. There were about 200 of us, we could hardly breathe ... We stayed in the school for about 10 hours. At one point they began to separate the men from the women. They called out our names from a list. And they let us go into the yard. And sometime around noon, I can't tell you what time exactly, protest demonstrations started on Tsar Osvoboditel Boulevard, which was called Adolf Hitler at the time, and on Aleko Konstantinov, with slogans: “Free the people who have fought for the sacred lands of Bulgaria!”

From an interview with Bitoush Yuda Behar, born on 2 August 1930 in Plovdiv, published on the Centropa website.

ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛТУРА

Българските евреи не са изолирана и самоцелна общност – по подобие и в унисон с цялостния културен и обществен подем между двете световни войни, във всеки български град с по-значително еврейско население се появяват обществени, културно-просветни, благотворителни, спортни и туристически сдружения, хорове, театрални кръжоци, сдружения на художници и артисти, които формират и утвърждават културни традиции, еднакво значими както за еврейската така и за българската култура.

„В музиката, в литературата, в сценичното изкуство и в живописата пораснаха няколко еврейски имена, които са от значение за нашето изкуство и носейки всички белези на племенна талантливост, са резултат на общия наш творчески подем, последвал след войната“.

Sirak Skitnik , “Вестник на вестниците”. София, 5 април 1936 г.

Education and culture

The Bulgarian Jews are not an isolated and self-centred community. In line with and as part of the overall cultural and social upheaval between the two world wars, communal, cultural-educational, charitable, sport and travel associations, choirs, theatrical circles, associations of artists and performers, which formed and affirmed cultural traditions and were equally significant for both Jewish and Bulgarian culture, appeared in every Bulgarian town with a significant Jewish population.

“In music, in literature, in the performing arts and painting, a number of Jewish names emerged, which are relevant for our art and, bearing all the marks of a tribal talent, are the product of our overall creative upsurge that followed the war.”

Sirak Skitnik, ‘Newspaper of newspapers’, Sofia, 5 April 1936.

Деца от еврейската германска градина към Еврейското училище в гр. Дупница. 1931 г. ДАА

Children from the Jewish kindergarten near the Jewish Cultural Centre in Dupnitsa, 1931. SAA.

Борис Левиев цигулар и диригент на джазов оркестър. 1925 г. ДАА

Boris Leviev, violinist and director of a jazz orchestra, 1925. SAA.

REPUBLIC OF BULGARIA
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
STATE INSTITUTE FOR CULTURE

ДЪРЖАВНА
АГЕНЦИЯ
„АРХИВИ“

Iceland
Liechtenstein Norway
Norway grants grants

